

FIETSEN en WANDELEN door BOVEN-HARDINXVELD

Een fiets- en wandelroute van 5 km door een buitengewoon dorp aan de rivier. Langs kunstwerken, monumentale gebouwen en bijzondere plaatsen. Met informatie over alledaagse dingen. De beschrijving begint officieel op de hoek Rivierdijk – Sluisweg, maar kan op elk tussenliggend punt worden gestart.

Symbolen

aandachtspunt

informatieve tekst

routevermelding

LET TIJDENS HET FIETSEN OF WANDELEN GOED OP HET OVERIGE VERKEER...

STICHTING DORPSBEHOUD
HARDINXVELD-GIESSENDAM

1		Damen Shipyards (rechts achter)
		Dit is de eerste scheepswerf van het internationale scheepsbouwconcern Damen Shipyards, thans als Damen Shipyards Hardinxveld een van de vele werven van het bedrijf. Directeur Kommer Damen bedacht een revolutionaire productie van standaardboten op voorraad, die met eenvoudige aanpassing voor veel verschillende functies konden worden ingezet. Het bedrijf heeft over de wereld veel scheepswerven, met het hoofdkantoor in Gorinchem.
		U kijkt naar de grote loods daarachter.

2		v/h Merwede Shipyards (rechts achter)
		Rond 1900 werd de grond aan de oever van de rivieren in Rotterdam en omgeving schaars, dus duur. Daarom vestigden ondernemers hun bedrijven steeds verder landinwaarts. In 1902 werd hier de basis gelegd van Scheepswerf De Merwede, ooit de grootste werkgever van Hardinxveld-Giessendam. Veel personeel werd vanuit de omliggende plaatsen met bussen aangevoerd. Het bedrijf is thans onderdeel van IHC Merwede en verplaatst naar Sliedrecht. Op deze werf maakte men grote zeeschepen. Als deze naar zee moesten, passeerden ze een lastig obstakel: de Baanhoekspoorbrug. Totdat deze in 1980 een draaibaar deel kreeg, lichtten zware bokken een brugdeel weg en lag het treinverkeer uren stil. De werf wordt nu gebruikt door Neptune Shipyards.
		Daarvoor in het water kijkt u naar een zogenaamde rivierkom.

Rivierdijk.

Neptune Repair.

Koeien in de wei.

3		Kom in rivier, tegenover de Sluisweg (rechts)
		In de eerste wereldoorlog zijn meer dan een miljoen Belgen naar ons land gevlucht, die overal werden ondergebracht. In deze kom van de rivier werden twee schepen afgemeerd, waar een groot aantal Belgische vluchtelingen woonden. Een deel van hen heeft gewerkt aan de bouw van loodsen op Scheepswerf De Merwede.
		U kijkt verder naar links.

4		Neptune Repair (rechts)
		Hier heeft Scheepswerf De Merwede in 1957 een unieke reparatiewerf gemaakt. De schepen worden voor de helling gevaren en er grote lorry's op gereden. Intussen is ook deze werf in gebruik genomen door Neptune Shipyards, eigendom van Andries de Kok een ondernemer uit Hardinxveld-Giessendam.
		U gaat nu richting Boven-Hardinxveld.

5		Rivierdijk 532 (links)
		Dit oude pand is het huis waar scheepsbouwmagnaat Kommer Damen in zijn jeugd woonde. Het huis is een mooi voorbeeld van een wat deftige dijkwoning, zoals er langs de dijk veel stonden / nog staan.
		U vervolgt uw weg.

6		Rivierdijk 519 (links)
		Omdat de door de Betuwe lopende rivier de Linge steeds meer problemen gaf met het afwateren op de rivier in Gorinchem, is in de jaren 1818/19 het Kanaal van Steenenhoek gegraven, dat het water doorvoert naar hier, waar meer verloop in het water is en er dus gemakkelijker kan worden geloosd. Er werd een gemaal gebouwd en er kwam een ophaalbrug om de beide delen van de door de kanaalmonding onderbroken rivierdijk met elkaar te verbinden. De opzichter van dit complex annex brugwachter kwam te wonen in dit fraaie huis.
		U kijkt tussen dit huis en het gemaal recht door richting kanaal.

7		Voormalig stoomgemaal (links)
		In eerste instantie lukte het om het water van de Linge op natuurlijke wijze op de Merwede te laten stromen. Hiervoor was voldoende verval. Echter naarmate de tijd vorderde, bleek ook dit steeds meer problemen te geven. Toen is er in 1863 aan het begin van het kanaal een stoomgemaal gebouwd. Dit is later vervangen door een in 1945 in gebruik genomen dieselgemaal. Het stoomgemaal werd onttakeld en verder gebruikt als werkplaats van de Lingestoel. De stoommachines werden eruit gehaald en al eerder waren de oude sluisdeuren gesloopt. Later is het gekocht door een particulier die er ging wonen.
		U kijkt naar rechts, naar het hiervoor staande grote gebouw.

8		Mr. dr. Kolffgemaal (links)
		Doordat het oude stoomgemaal verouderde, overwoog men het te vervangen door een elektrisch gemaal. De economische crisis leidde echter tot de bouw van een dieselgemaal. Het mr. dr. G. Kolff-gemaal werd genoemd naar de dijkgraaf uit die tijd.
		U kijkt nu aan de andere kant langs het gemaal.

9		Dijk rechts naast het kanaal: Groenendijk (links)
		In vorige eeuwen waren er in de Alblasserwaard veel overstromingen en dijkdoorbraken. De dijk in Hardinxveld bleek een van de zwakste schakels. Daarom werd besloten een nieuwe dijk aan te leggen van Den Bout tot Steenenhoek: de Groenendijk genaamd. Bij een overstroming zou Boven-Hardinxveld onderlopen, maar de rest van de Alblasserwaard zou worden gespaard. Zover is het echter nooit gekomen. Later werd de dijk de zuidelijke kanaaldijk.
		U vervolgt uw weg.

10		Ter hoogte van Rivierdijk 500 (links)
		Hier was voor de aanleg van het kanaal de scheiding tussen Boven-Hardinxveld en Neder-Hardinxveld. Boven wijst erop dat dit deel stroomopwaarts ligt, terwijl het voorvoegsel neder het stroomafwaartse deel benoemt. Achter de huizen loopt een brede vliet, die vroeger doorliep naar de Giessen. Dit voerde het overtollige water uit de Boven-Hardinxveldse polder weg. Na de aanleg van het kanaal kwam er een gemaal dat via een buis het water onder het Kanaal doorvoerde. De daar staande woning van de machinist was nog jaren recreatiewoning.
		U vervolgt uw weg.

Het Lingegemaal.

11		Rivierdijk 484 (links)
		In dit pand was ooit een Franse school gevestigd. Zo noemde men het woonhuis van iemand die Latijn had geleerd en daarin les gaf aan anderen. In veel plaatsen waren Franse scholen, waar de betere leerlingen de kans kregen om ook een andere taal te leren en zo werden voorbereid voor een mogelijke toekomst als student. Deze voorkeur was echter alleen voor de beter gesitueerden weggelegd.
		Vervolg uw weg en buig verderop rechts met de weg mee.

12		Na Rivierdijk 436 (rechts)
		Hier aan de buitenkant van de dijk was ooit Scheepswerf De Holland gevestigd. Een gerenommeerde werf, die zich had gespecialiseerd in de bouw en het onderhoud van baggerschepen en ander materieel. De leiding van het bedrijf was in handen van de familie Caljé. Enkele oude loods en resten er nog, terwijl het bedrijf is verkocht en nu Holland Shipyard heet. .
		U vervolgt uw weg.

13		Loods ertegenover (links)
		In de hier links staande loods was ooit de Hardinxveldse blikfabriek gevestigd. Een modern bedrijf waar aan de lopende band platen blik tot bussen werden omgevormd. Nu is er het jachttimmerbedrijf Van der Meijden gevestigd. Dat is gespecialiseerd in het betimmeren van luxe jachten en andere bijzondere inrichtingen.
		Vervolg uw weg en ga linksaf.

14		Kromme gat (links)
		Deze eigenaardige kromming in de dijk geeft aan dat hier - in de 16 ^e eeuw - een grote dijkdoorbraak is geweest. Ondanks de vele pogingen hiertoe is het nooit gelukt om de dijk weer aan de rivierkant door te trekken. Dus is er sprake van een omgelegde dijk. Bij een dijkdoorbraak stroomt er altijd een grote hoeveelheid grond en zand over het erachter liggende land. Dit maakt het gebied uitermate vruchtbaar en dus geschikt voor de teelt van groente en fruit. Dergelijke bedrijven waren hier vroeger dan ook gevestigd. Het was tevens een goede gelegenheid voor de aanleg van een begraafplaats, omdat de grond rul is en gemakkelijk kan worden omgezet.
		Loop nu de begraafplaats op en loop door naar de achterkant.

15		Begraafplaats (rechts)
		<p>Een van de plaatselijke monumenten staat hier te midden van de vele - vaak - unieke grafmonumenten, het gedenkteken op de grafkelder van de burgemeestersfamilie Wisboom.</p> <p>Achter de begraafplaats loopt de Potterswetering, omgeven door grienden. Griendcultuur was ooit een belangrijke bron van bestaan voor de bevolking van Hardinxveld. Op veel plaatsen waren hoepelmakerijen gevestigd, waar in schuren achter de huizen de hoepelmakers en hun knechten lange dagen maakten voor een mager loon. Het griendhout werd ook gebruikt voor dijkstukken en had nog veel meer bestemmingen.</p> <p>Aan de westkant is nog een bedrijf gevestigd dat het griendhout verwerkt en verkoopt.</p>
		U keert weer terug naar de dijk.

16		Kromme Gat 21 (links)
		<p>Deze vrijstaande woning stond oorspronkelijk aan de Nieuweweg in Neder-Hardinxveld. Voor de aanleg van de snelweg moesten er diverse panden wijken. Toen is dit huis op kosten van Rijkswaterstaat naar deze plek gebracht. De naam van de woning is Temporaire, duidend op de vergankelijkheid van de standplaats van de woning.</p>
		U gaat naar links, weer de Rivierdijk op.

17		Watertoren (links)
		<p>Tot aan 1923 haalde men in Hardinxveld het water uit de rivier. Nog eerder uit de sloten achter het huis en soms was er een wel geslagen, waarin het grondwater omhoog borrelde. In het kader van de gezondheidszorg werd in het begin van de 20^e eeuw waterleiding aangelegd. Voor voldoende doorvoerkracht op de waterleiding moest er, gebruikmakend van de wet van de zwaartekracht, vanaf grote hoogte druk worden uitgeoefend. Daarvoor bouwde men een watertoren. De Hardinxveldse watertoren is gebouwd in 1923 in een typische interbellum bouwstijl die invloeden vertoont van de architectuur van het Nieuwe Bouwen. Vanwege de zware kap zijn er ook verwantschappen met de Amsterdamse School. De bouw is uitgevoerd door bouwbedrijf de N.V. Algemeene Beton Compagnie uit Den Haag. Het gebouw doet al lang niet meer dienst als watertoren. Het monument is gekocht door een particulier die er kantoor in houdt.</p>
		U vervolgt uw weg.

18		Rivierdijk 422 (rechts)
		Vaak liggen hier bij het scheepstimmerbedrijf DaCapo riviercruiseschepen afgemeerd. Dit bedrijf verzorgt het interieur van deze uiterst moderne vakantievaartuigen. Op de reparatiewerf, dichtbij waar onze tocht begon, krijgen veel van deze schepen een onderhoudsbeurt en iets verderop bij Scheepswerf Den Breejen bouwt men dit soort schepen.
		U vervolgt uw weg.

19		Achter Rivierdijk 418 (rechts)
		Hier was oorspronkelijk de Hardinxveldse hooipers. Al voor de Tweede Wereldoorlog kwam de mechanisatie in de landbouw op gang. In eerste instantie kwamen er voorzieningen waar alle boeren gebruik van konden maken. In het kader van de steeds groter wordende veestapels moest er ook steeds meer hooi en stro worden vergaard. Door dit samen te persen was hiervoor minder opslagruimte nodig. Dat gebeurde in hooipersen die overal ontstonden, veelal opgericht door handelaren in landbouwgewassen. Hier in deze hooipers werd ook veel hooi uit de Biesbosch verwerkt.
		U vervolgt uw weg.

20		Rivierdijk 388 (links)
		Dit woningcomplex bevatte oorspronkelijk zeven huizen, vandaar de naam Zevenhuizen. Het verhaal gaat dat in de oude bebouwing, voor de bouw van wat er nu staat, ook zeven kleine huisjes waren.
		U vervolgt uw weg en gaat rechtsaf de Havenstraat in.

Grafmonument van de familie Wisboom op de begraafplaats aan het Kromme Gat.

21		Havenstraat (rechts)
		Na de Tweede Wereldoorlog was ook Hardinxveld toe aan een eigen industrieterrein. Dat kwam op de buitendijkse uiterwaarden. Na de samenvoeging van Hardinxveld en Giessendam per 1 januari 1957 vond hier een grootse manifestatie plaats, waar het bedrijfs- en verenigingsleven uit de beide dorpen zich een week lang presenteerde: de HAGI-manifestatie.
		U vervolgt de Havenstraat richting rivier.

22		Havenstraat (rechts)
		De gemeentehaven is onderdeel van het industrieterrein en was met name bedoeld voor het laden en lossen en als overblijfhaven. De functie van gemeentehaven is de laatste decennia afgenomen, doordat veel schippers het weekend met hun auto van elders komen om op zondagavond of maandagmorgen weer terug te keren.
		Keer om en ga terug naar de Rivierdijk, ga daar rechtsaf.

23		Na Rivierdijk 368 (links)
		Al voor de oorlog is - parallel aan de iets verder liggende Buldersteeg - haaks op de dijk de Hofweerstraat aangelegd. Dit is een van de eerste uitbreidingen van Boven-Hardinxveld.
		U gaat linksaf de Buurt in.

24		Koningin Wilhelminalaan (links)
		De Koningin Wilhelminalaan heette voorheen Buldersteeg, een verbastering die herinnert aan de Bilderhofstee, een eind verderop. Het gedeelte rond de stoep van de dijk heeft in de Tweede Wereldoorlog erg te lijden gehad van een bombardement, waarbij ook doden te betreuren waren.
		U kijkt nu naar de andere kant rechts.

Links de Hervormde kerk van Boven-Hardinxveld met het schoolhuis.

Rechts De Buurt.

25		De Buurt 6 (rechts)
		De IJzerwinkel van de Firma Coenraads is iets bijzonders. Veel wandelaars staan hier even stil en fietsers stappen af om de vele aankondigingen op de ramen te bekijken. Een wel heel bijzondere manier van communiceren. De inrichting van de winkel is nog hetzelfde als destijds toen Jacob Coenraads ermee begon.
		Vervolg uw weg.

26		De Buurt 25 (links)
		Hier stond vroeger het ijspakhuis. Hardinxveld was rond 1900 de tweede zoetwatervismarkt van Nederland. Vooral zalm en steur werden hier veel gevangen en verhandeld. Vertegenwoordigers kwamen elke dag naar Hardinxveld en kochten wat van hun gading was. Vervolgens moest de vis verder worden getransporteerd naar hotels en restaurants in de stad of naar het Kralingse Veer bij Rotterdam. Dat vervoer gebeurde vooral per raderstoomschepen. Om de vis tegen bederf te bewaren was ijs nodig. Dat werd in de winter met speciale ijszagen uit de bevroren sloten gezaagd en bewaard in het ijspakhuis. De temperatuur daarin lag rond nul graden, wat men ook in de zomer zo kon houden, doordat de muren uit drie lagen stenen bestonden waartussen zaagsel als isolatiemateriaal was gestopt. Op doktersvoorschrift kon hier ook een stukje ijs worden gekocht om patiënten met hoge koorts te kunnen behandelen. Door de kanalisering van de rivieren en de waterverontreiniging is de riviervisserij ten onder gegaan.
		Vervolg uw weg.

27		De Buurt 26 (rechts)
		Dit was vroeger de woning van de burgemeester. Aan de oostkant ervan bevindt zich het oude gemeentehuis van Hardinxveld, voordien polderhuis. Erachter staat het oude Groene Kruis gebouw. Via het pad tussen de beide panden komt men op de rokerij. Dit heette zo omdat hier, in de tijd dat de visserij nog volop floreerde, drie rokerijen waren waar de vis tegen bederf werd gerookt. Helemaal achteraan dit terrein, aan de rivier, stond vroeger een theekepel die bij de burgemeesterswoning hoorde. Toen deze niet meer in gebruik was, heeft lorrenboer Wout van Wijk er nog jaren opslag in gehad met zijn negotie. Behalve deze veraf gelegen achtertuin, bezat de woning aan de binnenkant van de dijk ook een overtuin.
		Nu kijkt u naar de andere kant van de dijk: de kant van de kerk.

28		Kerkplein (links)
		De Hervormde kerk stamt van 1862. Ooit stond in deze kerk de graftombe van Pompejus de Roovere, heer van Hardinxveld. Omdat deze tevens burgemeester was van Dordrecht is die tombe verplaatst naar de grote kerk aldaar. De kerk die hier voordien stond is door de Spanjaarden in de Tachtigjarige Oorlog verwoest. Alleen de toren stond nog overeind en het koor is toen verbouwd tot kerk, zodat de toren en de kerk van elkaar gescheiden waren. Links van de kerk staat een mooie pastorie. In deze omgeving was de kwekerij van Verhagen. De familie Verhagen had ook bestuurlijke kwaliteiten, want Peer Verhagen was eind 19 ^e eeuw burgemeester van Woudrichem. Hij kwam altijd op voor de als erg ruw en ruig bekend staande Woudrichemse vissers. Zijn bijnaam was dan ook roverhoofdman.
		Voor de kerk staat een woning.

29		Kerkstoep 1 (links)
		Dit is het schoolhuis waar de hoofdonderwijzer woonde van de eertijds bij de kerk horende openbare lagere school van Boven-Hardinxveld. Die hoofdonderwijzer had veel meer functies, wat toentertijd gewoon was. Hij was ook voorlezer en voorzanger in de kerk, grafdelver, klokkenluider en had ook nog enkele andere gelegenheidsfuncties. Mooi is de zonnewijzer op het pand. Zoals meerdere panden in de gemeente is ook dit schoolhuis destijds gekocht door een van de bestuursleden van de Historische Vereniging Hardinxveld-Giessendam, die het grondig heeft gerestaureerd en opgeknapt.
		Boven aan de Kerkstoep, kijkt u naar rechts.

30		Na De Buurt 72 (rechts)
		Als u tussen de panden doorkijkt, ziet u verder weer een dijk. Dat is een nieuwe dijk. Vroeger was de dijk waarop u nu staat onderdeel van de rivierdijk. Later is er een sterkere dijk buitenom gekomen. Hier was vroeger een aanlegsteiger van de Firma Fop Smit & Co, een rederij, die tussen 1835 en 1935 een passagiers- en goederendienst onderhield tussen Rotterdam en Nijmegen met raderstoemschepen. De komst van de spoorlijn maakte de boot niet langer rendabel. In deze omgeving was het vroeger een drukte van belang, want hier was de vismarkt gevestigd.
		U kijkt nu naar de binnenkant van de dijk.

De toren van de Herformde kerk is bescheiden van formaat, maar toch torent deze overal bovenuit.

Het beeld de Man met Vis van Steef Roothaan.

31		De Buurt 73 (links)
		In dit fraaie pand dat is voorzien van een klokgevel, was de laatste jaren de drogisterij van Wolterbeek gevestigd. Voordien was het sinds mensenheugenis een koffiehuis dat een centrale plaats innam bij de visafslag. De koperen afslagbel hing op dijkniveau aan deze gevel. Later is de functie van visafslag overgenomen door het ertegenover aan de rivier staande koffiehuis De Drie Snoeken. In zijn nadagen was dit café een geliefde ontmoetingsplaats voor jongelui die er op zaterdagavond massaal naar toe trokken.
		U vervolgt uw weg.

32		Beeld (rechts)
		Het beeld Man met Vis moet de herinnering aan de vroegere riviervisserij hoog houden. Het is een ontwerp van Steef Roothaan. Aan de buitenkant van de dijk was dorpsbrouwerij Het Anker. De buitendijkse vismarkt bestond uit weinig meer dan verkopers, kopers en in het dijktaalud neergelegde vis. Het echte handelen gebeurde in de beide café's De Vriendschap en De Drie Snoeken. Elk seizoen kende zijn eigen vissoort: steur, zalm, elft, fint, prik, aal of wat dan ook. De visserij ging ten onder aan vervuiling van het water en aan de kanalisering van de rivieren, waardoor de paaiplaatsen steeds moeilijker bereikbaar werden.
		U vervolgt uw weg en gaat linksaf de dijk op.

33		Aanlegsteiger (rechts)
		In de middeleeuwen was er al een veer tussen Hardinxveld en het aan de overkant van de rivier gelegen Werkendam. Dat ligt thans in de provincie Noord-Brabant, maar ooit was het gebied tot aan de Amer ook onderdeel van Holland. Na de Franse Tijd vond men Holland te groot en daardoor te machtig en is de strook tussen de Merwede en de Amer bij Brabant gevoegd.
		U gaat verder.

34		Derde krib na de aanlegsteiger: De Drie Zalmen (rivierkant)
		Op - wat genoemd wordt - 'de kromme krib' staat een beeld van drie springende zalmen. Het is ontworpen door de beeldhouwer Marcus Ravenswaaij en een aantal jaren terug door de uit Boven-Hardinxveld komende industrieel Marcus Vogel geschonken aan de plaatselijke bevolking. Het symboliseert het beroep dat de vader, grootvader en ooms van de schenker, die allen hun brood verdienden in de visserij. Dat deden zij op een bijzondere ondernemende manier. Ze trokken met een schokker, een grote vissersboot, naar Duitsland. De gevangen vis verkochten ze ter plekke.
		U gaat weer door en houdt links aan, de dijk op.

35		Naast Rivierdijk 146 (links)
		Passeerden we daarstraks een buitengedijkte wiel, hier treft u er een binnendijks aan. Bij een dijkdoorbraak bulkt er ineens zoveel water door het ontstane gat, zodat de grond erachter tot op grote diepte wordt weggespoeld.
		U gaat door.

36		Rivierdijk 116 (rechts)
		Hier is de Firma Klop gevestigd, een van de laatste nog resterende rivier vissers van Boven-Hardinxveld.
		U gaat door.

37		Verderop (rechts)
		Hier is een uiterwaardengebied dat zich uitstrekt tot aan de gemeente Gorinchem. Het is een natuurlijke wateropvang. Elders moet men, omdat er overal langs de rivieren is gebouwd, ter compensatie waterbergingen maken. Hier is die van nature aanwezig.
		U vervolgt uw weg.

38		Na Klop Watersport maakt de dijk scherpe bocht naar links (rechts)
		Oorspronkelijk liep de dijk hier rechtdoor richting Gorinchem. En langs Wolpheren, een verdwenen dorp dat tussen Gorinchem en Hardinxveld heeft gelegen. Deze oude dijk heette de Oude Wolpherense Dijk. Nadat Wolpheren mogelijk bij een of meer grote waterfloeden ten onder is gegaan, heeft er nog lange tijd bebouwing gestaan.
		U volgt de bestaande dijk.

39		Na de bocht
		U rijdt nu - op wat wordt genoemd - een schenkeldijk, een dijk die twee andere dijkdelen met elkaar verbindt. De plaatselijke benaming voor dit gebied is Den Bout. Een bout is een dwarsverbinding, denk aan de bout die wordt gebruikt om twee stukken balk aan elkaar te bevestigen en die door een moer wordt vastgezet.
		U gaat door.

De Drie Zalmen.

De kromme krib met het beeld.

40		De Avelingen (rechts)
		De Avelingen is een natuurgebied tussen Gorinchem en Hardinxveld. Het is goed mogelijk om hier een wandeling te gaan maken. Dat kan een stuk verder waar u een hekje aan een beginnend dijkje ziet. U kunt ook doorrijden naar de Schelluinse brug en daar tegenover gaan wandelen.
		U keert terug naar hier, waarbij u twee mogelijkheden hebt: <ul style="list-style-type: none"> • U gaat ter hoogte van Rivierdijk 22 de trap af en verder over de Boven-Hardinxveldse Tiendweg. • Als u dit te drassig vindt, gaat u terug tot ter hoogte van Rivierdijk 72 en vervolgens rechtsaf de Nieuwesteeg op.

41		Nieuwesteeg
		Dit was van oorsprong een verbindingsweg tussen Boven-Hardinxveld en Giessen-Nieuwkerk. Als u op een kaart kijkt, ziet u dat in het verlengde van deze Nieuwesteeg aan de andere kant van kanaal, snelweg en spoorlijnen de weg gewoon rechtdoor loopt. Met de aanleg van het Kanaal van Steenenhoek is de weg doorbroken. Aan de overkant van het kanaal stond op Hardinxvelds grondgebied een spoorwegwachterswoning. Daar is in de jaren twintig van de 20 ^e eeuw een moord gepleegd. Voor die moord hebben twee verdachten jarenlang onschuldig achter de tralies gezeten. De werkelijke dader is nooit gepakt. Het onderzoek naar de moord en de rechtszitting die hierop volgde, is een van de grote voorbeelden in Nederland van rechterlijke dwaling, waarover in de vakliteratuur nogal eens wordt verwezen.
		U gaat linksaf en blijft de weg parallel aan de dijk volgen.

42		Tiendweg
		Tiendwegen zijn heel oude wegen die al in de middeleeuwen voorkwamen. Zich verplaatsen, in die tijd te voet of te paard, gebeurde over de dijk of over de landinwaarts liggende tiendwegen. Die wegen waren ook van groot belang voor de boeren om bij hun land te kunnen komen. Waar de naam tiendweg vandaan komt, dat wordt verschillend uitgelegd. Aannemelijk is dat de tienden, de middeleeuwse kerkelijke belasting, via deze wegen werd opgehaald. Anderen zien een verband met trekken (het Duitse zienen).
		Aan het eind bij de t-kruising stopt u even.

43		Hoek Boven-Hardinxveldse Tiendweg – Koningin Wilhelminalaan
		De vrijstaande woning rechts werd bewoond door de Hardinxveldse burgemeester De Boer. De naam op de woning is afgeleid van de ooit verderop staande boerderij de Bilderhofstee. De weg waaraan het huis staat en waaraan dus de burgemeester woonde, heette van oudsher Buldersteeg. De burgemeester vond dat niet zo'n fraaie naam en stelde voor om die te veranderen in Koningin Wilhelminalaan. In eerste instantie was hiervoor geen meerderheid, maar toen het Hardinxveldse raadslid Frans de Bruin als tegenprestatie stelde dat de Achterdijk, waaraan hij woonde, voortaan Kerkweg zou gaan heten, ging men akkoord.
		Aan het eind linksaf de Koningin Wilhelminalaan in.

44		De Lange Wei (links)
		Op de plaats van deze instelling werd in de jaren vijftig een - wat toen werd genoemd - 'bejaardentehuis' gebouwd. In feite kon iedereen daar naartoe, of je nu gezondheidsproblemen had en moest worden verzorgd of niet. In die begintijd kwam het voor dat nieuwe bewoners nog een eigen auto hadden. Inmiddels is het een zorginstelling van formaat, die in een belangrijke behoefte voorziet.
		U vervolgt uw tocht en gaat bij de kruising (viersprong) rechtsaf.

45		Julianaflat, laatste flatgebouw rechts (rechts)
		De kroningsboom is hier geplant ter gelegenheid van de kroning van Willem-Alexander. Het planten van bomen was ooit verbonden aan bijzondere gebeurtenissen in een mensenleven. Zoals de geboorte of een huwelijk. Het planten van bomen rondom koninklijke gedenkwaardigheden is hiervan nog overgebleven. Het gebouw links voor u is ooit gebouwd als dorpshuis. Meer dan tien jaar hebben de bewoners van Boven-Hardinxveld moeten vechten voor een eigen gemeenschapsgebouw.
		U gaat nu rechtsaf, de Nassastraat in en als u bij de bocht rechts bij de Prins Bernhardstraat komt, stopt u even.

46		Beeld op Nassauplein (links voor)
		Bij de bouw van deze flatgebouwen sprak men van een vooruitstrevende gemeente die hoogbouw durfde te realiseren. Er werd een plein aangelegd waar het prettig toeven was en waar sociale contacten konden worden gelegd. Op dit plein staat een beeld, getiteld Groep personen. De maker is onbekend.
		U vervolgt uw weg en houdt telkens links aan. Bij de Koningin Wilhelminalaan gaat u linksaf.

47		Achter Koningin Wilhelminalaan 126 t/m 158 (links)
		Hier bevindt zich het terrein van IJclub De Putten. Deze naam is ontleend aan de directe omgeving. Bij de aanleg van het Kanaal van Steenenhoek dat u zo meteen passeert, was grond nodig voor de noordelijke dijk. Die grond heeft men hier in de omgeving afgegraven en naar die dijk getransporteerd. Hierdoor ontstonden laagtes in het landschap, een soort putten, die bij overvloedige regenval gemakkelijk vol liepen. Vandaar die naam.
		U vervolgt uw weg.

48		Huibjesbrug
		De burg over het kanaal heet de Huibjesbrug. Waar die naam vandaan komt is niet bekend. Mogelijk is deze genoemd naar een vroegere - vrouwelijke - brugwachter met de naam Huibje. Als u naar het kanaal kijkt ziet u dat dit helemaal niet zo laag ligt. De bodem van het kanaal ligt op dezelfde hoogte als de omgeving buiten de dijken. Dit kanaal is dan ook niet gegraven, maar aangelegd. De dijk die u net passeerde lag er al en de andere dijk is daarnaast gelegd. Daartussen heeft men water laten lopen.
		U vervolgt u weg.

49		Wilhelminaviaduct
		Tot 1961 moest het lokale verkeer hier de snelweg A15 via een gelijkvloerse kruising oversteken. Dat gaf levensgevaarlijke situaties. Daarom is er met het oog op het steeds toenemende snelwegverkeer besloten om hier een viaduct te bouwen. Later bleek dat de doorrijhoogte maar net de norm haalde, waardoor er nogal eens een vrachtauto onder brug vast kwam te zitten. Veel files en schade waren het gevolg. In 2014 is hier een nieuw viaduct aangelegd en daarbij is de naam Wilhelminaviaduct geïntroduceerd.
		U gaat verder.

Landelijke rust in Boven-Hardinxveld.

50		Spoorweghalte Boven-Hardinxveld (rechts)
		Met de komst van de huidige spoorwegmaatschappij Arriva, kwam er ook een Sprinter op dit spoorwegtraject te rijden. Die zou niet alleen frequenter gaan rijden dan de NS voordien deed, maar ook meer stopplaatsen krijgen. Net als begin vorige eeuw, toen er op de lijn ook haltes waren. De later in onbruik geraakte halte Neerpolder heeft een waardige opvolger gekregen in de halte Boven-Hardinxveld. Een veel gebruikte halte, zo blijkt uit de vrijwel altijd aanwezige grote hoeveelheid fietsen in de stalling. Deze halte is ook gemakkelijk voor reizigers uit Werkendam (pontveer).
		U vervolgt de weg.

51		Parallelweg
		U bent nu op de Parallelweg. Deze is aangelegd naast de in 1880/85 aangelegde spoorlijn Dordrecht-Geldermalsen. De weg was bedoeld om het station van Giessendam en Hardinxveld te kunnen bereiken. Dat station werd precies in het midden de kernen van die beide dorpen gebouwd. Aan deze weg werd aan de zuidkant een aantal kleine boerderijtjes gebouwd, waarvan er nog enkele over zijn. Later zijn hier veel andere huizen tussen gebouwd.
		U gaat rechtdoor.

52		Witte woning genaamd De Spindermolen, rechts aan de overkant van de spoorlijn (rechts)
		U ziet hier een brug over de weg en de spoorlijn. Hier werd eertijds het overtollige oppervlaktewater uit de Polder Hardinxveld naar de Giessen gemalen. Daarvoor stond hier een molen, die de naam Spindermolen droeg. Hier was toentertijd ook een overzetveer naar de overkant van de Giessen.
		Dan kijkt u naar links, aan de overkant van de weg.

53		Schelfplaats (links)
		Zowel de polder Boven-Hardinxveld als de polder Neder-Hardinxveld waren vroeger echte griendpolders. Daar werd veel griendhout geteeld dat moest worden afgevoerd naar plaatsen waar het in productie werd genomen. Een van de verzamelplaatsen was dit terrein, waar in het seizoen een groot aantal schelven griendhout stonden. Vandaar de naam schelfplaats. Dat hout werd met schouwen of griendaken (platbodems) door de sloten vervoerd.
		U gaat weer rechtdoor.

54		Overweg naar het Oude Station (rechts)
		Hier stond vroeger het station, dat er precies zo uitzag als de stations van Leerdam en Sliedrecht, die beide de slopershamer hebben overleefd. Naast dit station stond een goederenloods, die kort nadat er werd gesproken om een aanvraag te doen om dit gebouw op de rijksmonumentenlijst te zetten, is gesloopt. Daarnaast was een kolendepot, waar alle kolenboeren uit de omgeving hun kolen kwamen ophalen. Omdat er wel behoefte bleef aan het goederenvervoer per spoor is er later een los- en laadplaats gekomen in Neder-Hardinxveld.
		U gaat even de spoorweg over en loopt links langs het eerste huis.

De voormalige goederenloods.

Langs de dijk wordt steeds meer gebouwd.

55		Achterdijk (links)
		Als u iets doorloopt en het naar links afbuigende pad volgt, ziet u iets verderop een kleine dijk in het landschap. Dit is de Achterdijk, de achterste dijk van de polder Hardinxveld. Het oostelijk deel van deze dijk is onderdeel van het Pelgrimspad, een lange afstandswandelroute tussen Amsterdam en Santiago de Compostella.
		U keert terug naar de spoorwegovergang en u gaat links af (dus terug) de Parallelweg op.

56		Parallelweg 93 (rechts)
		Op de hoek van de Parallelweg en de Sluisweg staat een kleine vrijstaande woning, met daarvoor een opvallend hoge brug. Die brughoogte moest zo zijn om de volgeladen griendaken uit de polder eronderdoor te laten varen.
		U gaat rechtstaf, de Sluisweg op.

57		Viaduct
		Ook hier was tot 1961 een gelijkvloerse kruising met snelweg A15. Hier is later een tunnel gemaakt, die zoals uit de interne hoogte blijkt, uitsluitend bestemd is voor personenauto's en langzaam verkeer.
		U gaat rechtdoor tot aan de andere kant van de tunnel.

58		Oorlogsmonument (links)
		Hier links staat het oorlogsmonument. Dit is al het tweede, omdat het eerste op enig moment is vervangen. In 1995 zijn er twee plaquettes bijgekomen voor de in Nederlands Indië omgekomen militairen. De plaats van het moment, hier direct bij de snelweg, geeft jaarlijks aanleiding tot discussie of dit nu wel zo'n goede plaats is, omdat tijdens de dodenherdenking het snelwegverkeer op de A15 gewoon blijft doorrazen. De Sluisweg is een van de werkverschaffingsprojecten in de jaren dertig van de vorige eeuw.
		U gaat door tot u weer op de dijk bent, waar u bent gestart.

59		De verdwenen klok (rechts)
		Hier rechts, op de hoek Sluisweg-Rivierdijk stond jarenlang een grote klok, geschonken door een particulier uit de buurt.
		U bent aan het einde van de route gekomen.

Ook de appartementen rukken op.

Weilanden langs de vroegere Buldersteeg.

Deze route is een uitgave van

STICHTING DORPSBEHOUD
HARDINXVELD-GIESSENDAM

www.dorpsbehoud hg.nl
dorpsbehoudhg@kpnmail.nl

© Stichting Dorpsbehoud Hardinxveld-Giessendam
 Tekst : Dick de Jong
 Foto's : Ewoud Klop en anderen